

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAZG. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. L. T.

Megjelen havonként. **Deczember 1.** Ára évenként 1 frt 15 kr.

Tartalom: Bevezetés Gaius fordításához. — A macedoniai román nyelvjárás, Dr. Szilassi Gergely. — A hasi hagymáznál és külerőszak behatására támadt agylobnál az agyban létrejövő elváltozásokról. — — — — — Dr. Koch Antal egyet. tanár előleges jelentései őslénytani kutatásai eredményéről. — Egy érdekes fémer, F. — Egy érdekes oklevél. — Adományjegyzék. —

Bevezetés Gaius fordításához.

Megnyitó előadás.*)

Gaius életrajzát adni, annál kevésbé lehet szándokom, mivel egyáltalában nagyon keveset lehet róla tudni. Hogy tekintélyes jogtudós volt, azt már rég tudták, miután abban a jogtudományi gyűjteményben, a melyet Justinianus császár összeállíttatott, és a mely Digesta cím alatt főalkatrészét teszi az u. n. Corpus iuris civilis-nek, számtalan idézetet találunk különböző című műveiből, a melyeket itt előszámlálni nem tartozik kitérőt czélemra. Ezekből az idézetekből, valamint azokból, a melyek a „Collatio legg. Mosaic. et Romm.“, Boethius magyarázataiban Cicero topicájához és Priscianusnál találhatók, nem csak az volt tudva, a mit Gaius koráról tudunk, hanem az is, hogy legnevezetesebb munkája egy négy részre osztott tankönyve a római jognak, a mely rendszeresen tárgyalja a magánjogot az ő korabeli fejlettségében; sőt Alarich vizigoth király e műből egy kivonatot is készíttetett két könyvben, a mely hasonlóképpen ismerve volt. E mű fontossága azon alapszik, hogy Gaius a pandectákban idézett régi jogtudósok közt a legrégebb; a menyinyiben már most kétségtelenül áll, hogy Hadrianus császár korában lépett fel először, és még M. Aureliust érte; azonkívül okszerű rendszeréért tankönyve általánosan el volt terjedve az iskolákban, rendszere és tárgyalása módja mintájává vált a későbbi íróknak, és a többek közt döntő befolyással volt annak a tankönyvnek alakjára és tartalmára, a melyet Justinianus császár Tribonianus, Theophilus és Dorotheus jogtudósokkal állíttatott össze, és a mely „Institutiones“ czíme alatt egyik része a Justinianus-féle törvénykönyvnek.

*) Ez előadást kiválóan csak azért közöljük, a mi benne a fordításról van elmondva.

Gaius könyve tehát valóságos alapmunka és kútfő, és azért méltó általános örömet okozott, a mikor Niebuhr 1815-ben oly szerencsés volt, hogy a Veronai káptalan könyvtárában Gaius eredeti művét felfedezte. Létezik ugyanis ott 13. szám alatt egy hártya kézirat, a mely Szt. Jeromos leveleit foglalja magában, és a mely a középkor egy sajnos rossz szokása szerint már egyszer használt, de mosás és csiszolás által ismét kitakarított és használhatóvá tett hártýára van írva. A lemosott és levakart írás éppen a Gaius tan-könyve volt, u. n. kezdőbetűkkel (unciales) írva. Göschen, Bekker és Bethmann-Hollweg nagy fáradsággal és munkával kibetűzték és lemásolták a vegyszerek által ismét láthatóvá tett régi írást, és Blume későbbben még egyszer alaposan utána vizsgálta, és így ma kevés híjával birjuk az egész művet. A kézirat maga, fájdalom, csaknem egészen tönkre jutott a rá alkalmazott erős vegyszerek által.

A veronai kézirat szövege azonban már magában is teli van hézagokkal és értelmet zavaró hibákkal, és roppant elmeél és utánjárás kellett helyreállítására, részint a más íróknál fenmaradt idézetek nyomán, részint a szöveg fenmaradt része értelméhez találó hozzávetőleges igazítások és kiegészítések útján, a melyek anyagát más jogtudósok művei szolgáltatták. E tekintetben legsikeresebben működtek Blume után Böcking, Lachmann és Huschke. Az utóbbi szövegét veszem itt alapul, fentartván azonban, hogy a hol a másik kettő elfogadhatóbb olvasásokat ad, tőle eltérjek, itt-ott a magam nézete szerint is módosítva a szövegbe felvett, de nem egészen elfogadhatóknak látszó kiegészítéseket.

Noha meg vagyok győződve, hogy a Gaius fordításáról előadásokat hirdetve mentségre nem szorulok, mégis szükségesnek látom indokaimat röviden elősorolni. Főczéлом mindenestre a fontos mű alapos megértése. Már mindenek előtt szembe ötlő, hogy latinul irt művet csak az érthet alaposan, a ki nagyon jól tud latinul, ám még ez magára nem elég, kell hozzá a szövegben tárgyalt anyag legalább közepes ismerete is. Latinul, fájdalom, a mi időnkben, már meglehetősen kevesen tudnak jól, de még egy más körülmény is jó itt tekintetbe. Ha ugyanis tekintetbe vesszük, hogy a latin nyelv tanulása tanításunk egész rendszere szerint főleg szellemképzésre irányul, és ennél fogva az e végre kiválóan alkalmas mintaszerű remekírók általános érdekű művei értését és élvezését tűzi ki főczé-lul, legott feltűnik, hogy a kik legjobb sikerrel tanulnak, csak is az u. n. remek latinságra fordítják egész igyekezetöket. Egy nem mintaszerű, nem remek író művei az ilyet sokszor megzavarják éppen nem remek voltokkal; hát ha az illető író irányának még egyéni sa-játságai is vannak, vagy oly művel van dolgunk, a mely valamely szaktudomány előadásával foglalkozván, nem csak egyes műszókat, hanem, ha szabad e kifejezéssel élnem „műszólamokat“ is használ? azaz, oly szókat és szólamokat, a melyek e műben és e kapcsolatban egészen egyebet jelentenek, mint a mit közönségesen jelen-teni szoktak? Ilyenkor az illető mű alapos megértésére még egy

külön tanulmány szükséges, a mely tüzetesen és behatóan az illető író sajátosságos irányával és műkifejezéseivel foglalkozik; ily tanulmányt pedig még a szoros értelemben vett nyelvésztől se lehet feltétlenül követelni, annál kevésbbé oly szakembertől, a ki az íróból nem nyelvet akar tanulni, hanem a művében letett eszmék, elméletek és adatok ismeretére törekszik. Ilyennek jobb szolgálatot nem lehet tenni, mint ha módot nyújtunk neki, hogy avval, a mire neki szüksége van, egy jó, az az szabatos és hű fordításból mégismerkedhessék.

És itt már most az a kérdés merül fel, hogy mit értünk egy jó fordításon. Sokféleképpen próbálták ezt meghatározni, sőt annyira vetemültek, hogy műfordítás czímen holmi oly készítményeket magasztaltak, a melyeket tán helyesebben „mesterkéltd fordításoknak“ kell vala elnevezni; mert ha ott, a hol egy költő egy más költő művét fordítja, megengedhető, ha a forma utánzására is rá adja magát, mert hiszen a szép költeménynél a műforma lényeges tényezője a mű szépségének; ámbár itt is a nyelv minősége fog sokszor határozni, és híjába fog igyekezni valaki egy csupa rhythmusos és hangsúlyozó nyelvben prosodiai quantitásokon alapuló versformákat utánozni: de prózai és főleg tudományos mű fordításánál az ily mesterkélés csaknem lehetlenné teszi a jó fordítást. Az én meggyőződésem szerint a jó fordításnak egyetlen egy, de minden szükséges kelléket magában foglaló, helyes meghatározása ez: Jó fordítás az, a mely a fordított művet úgy állítja elő, a mint az eredeti szerzője írta volna, ha azon a nyelven írt volna, a melyre a fordítás történik.

A mi feladatunkra alkalmazva e meghatározást, nekünk itt arra kell vállalkoznunk, hogy a Gaius tankönyvét oly alakban tegyük magyarrá, a milyenben Gaius írta volna. Ebből világosan következik, hogy nekünk a latin szöveg szavai és fordulatai csak annyiban fontosak, a mennyiben tolmácsai a Gaius eszmemenetének, fordításbeli magyar szövegünk alakítására nem szabad nekik semmi befolyást engednünk. Ugy kell nekünk tehát eljárunk, hogy előbb igyekeznünk kell, a latin szövegből a lehető legalaposabban kiérteni, hogy mit gondolt Gaius, a mikor az illető mondatot leírta, és mi helyt ezt kitudtuk és meggyőződünk, hogy helyesen kitudtuk, azonnal el kell felejtünk a latin szöveget, és csak abban járunk, hogy a felfogott és átértett gondolatot, mint ha csak éppen saját elménk szüleménye volna, a lehető legszabatosabb és leghelyesebb magyarsággal kifejezzük.

De hát ha nem lehet? Fordulhat elő ez az eset is, de csak műszóknál, és ilyenkor a műszót tökélyesen olybá vesszük, mint ha saját név volna, a melyet fordítani akarni, nevetséges. De ezt csak akkor fogjuk cselekedni, a mikor oly sajátosság, oly tősgyökeres római jogfogalmat jelölő műszóval lesz dolgunk, a melyre azért nincs kifejezésünk, mivel a jogfogalom maga ma nem létezik. Minden más esetben meg fogjuk keresni és rendesen meg is talál-

juk azt a magyar szót vagy fordulatot, a mely a latinnak oly híven és tökélyesen felel meg, mint a hogy általában az egymásnak megfelelés két különböző nyelv szavai közt lehetséges.

Noha tehát a megértés céljából alaposan végire kell járunk a latin szöveget alkotó minden egyes szó valóságos jelentésének, még se szabad nekünk e szöveget fordítunk, hanem csak az eszmét felfogva azt fejezni ki magyarul. Ám de éppen az alapos és helyes megértés koránt sem oly könnyű feladat, mint a hogy sokan gondolják.

Mindenek előtt figyelmeztetnem kell arra, hogy a szótáraknak nem vesszük itt hasznát; még a legjelesebb szótár is alig ad egy kis útmutatást, és azt sem értelmezéseiben, hanem csak idézett példáiban. Legyen nekem szabad ezt itt egy kissé bővebben kifejteni.

Egy körülmény vonja itt magára figyelmünket, a melyre, mint sok hasonlóra, az emberek eddigelé csak önkénytelenül és öntudatlanul figyeltek. Ez az, hogy minden nyelvben, minden egyes szónak kétféle jelentése van. Az egyik az ő saját egyéni értelme, a mely természetesen nem egyéb, mint az a fogalom, a melyet az illető nemzet nyelvalkotó szelleme a szót alkotó hangesoporthoz kötött. Ez az ugynevezett eredeti alapjelentése a szónak, a mely csaknem kizárólag anyagi, ösztönös. Azt lehet mondani, hogy minden szó e tekintetben valamely fogalom neve. Ez eredeti alapjelentést a szó egészen soha se vesztheti el, de azért aránylag nagyon kevés eset van, a melyben a szó, beszédben használva, tisztán és szárazon csak is ez alapjelentésével lép fel. Mert mihelyt a szó más szókkal kapcsolatba lép és velük együtt mondatot vagy szöveget alkot, eredeti egyéni jelentése háttérbe szorul, és szerepet kezd játszani, a mely noha mindig egyéniségének kifolyása, a mondattal vagy szöveggel kifejezni szándékolt eszmére nézve fontosabb és döntőbb, mint maga az egyéniség; éppen úgy, mint a hogy a színpadon nem a színész egyénisége, hanem szerepe határoz. Valamint tehát egy színdarab előadásánál, nem az a kérdés, hogy mi a szereplő színészek eredete, egyénisége, neve: hanem csak az, hogy mily szerepet kell játszania és képes-e e szerepet kellően előadni; éppen úgy egy eszme kifejezésénél nem az a kérdés, hogy hány és mily hangzású szöveget használunk rá, hanem az, hogy a használt szókapcsolat kifejezi-e az eszmét tökélyesen. Valamint tehát fonákul járna el oly színigazgató, a ki pl. egy német színdarabot magyar színpadra hozva, azt akarná elérni, hogy az egyes szerepek magyar előadói egyenként éppen olyan arcu, hajszínű, koru és nevű egyének legyenek, mint a német színpadon szerepeltek, mivel már ugyanazok nem lehetnek; éppen oly fonákul járna el az a fordító, a ki eredetije egyes szavait, formáit egyenként akarná fordításában megfelelő egyes szókkal és fordulatokkal kifejezni.

A kifejezendő eszme a fődolog, és azért a fordító első feladata ezt tökélyesen megérteni. Erre természetesen a szók és fordulatok segítik; de erre nem elég ám szók és fordulatok egyszerű for-

dítása, hanem okvetetlenül szükséges a terjedelmes és részletes értelmezés. Nem kell tőle tartani, hogy ily módon önkényesség foglalkozhat tért; mentől alaposabban értelmezzünk, annál tisztábbá lesz előttünk, hogy egy bizonyos szócsoporthoz, bizonyos helyen, csak is egyetlen egy eszmét képes határozottan és félreérthetetlenül kifejezni.

Jogtudományi fejtegetésekbe azonban itt nem fogunk becsátkozni, legfőlebb, a hol szükségesnek fogjuk látni, a régészet körébe tartozó dolgokat fogjuk értelmezni.

Végre még megjegyzem, hogy Gaius nyelve tiszta, hibátlan és szabatos; meglátszik mindenütt, hogy tisztán gondolkozott, és öntudatosan választotta szövegeit. Műszavai a római jog szokott és rendes műszavai, okoskodásai következetesek és rendszeresek. Művét négy részre (commentarius) osztotta, a melyek közül az első a személyi jogokat és családi viszonyokat, a második és harmadik a dologi jogokat és a szerződéseken alapuló jogokat, a negyedik az u. n. törvényes cselekményeket tárgyalja, és így egy tudományos rendszerbe foglalva előadja a római egész magánjogot.

A maczedoniai román nyelvjárás.

(Folytatás.)

Térjünk át a mássalhangzókat illető kiválóbb különösségekre.

Első sorban kiemelendő itt *c* és *g* mássalhangzók ama hangoztatása, melytől a m-románoknak hazánkban dívó egyik neve, a „czinczár“ név, vette eredetét. Ugyanis míg a dácziai román említett mássalhangzókat *e* és *i* előtt szabályszerűleg olaszosan *cs* és *dzs* (*ce*, *ci*, *ge*, *gi*)-nek mondja ki, addig a m-román azokat jelzett helyzetben mint *cz* és *dz*-t hangoztatja, pl. *cinci* öt, *degetu* ujj, m-románul mond: *czinczi*, *dedzetu*. Ezen szunyogszerű cziczegő kiejtés szülte legvalószínűbben a m-románoknak „czinczár“ (románul *tiântiariu* s olaszul *zanzara* = szunyog) nevezeteket.

És miután az elnevezések árjában vagyunk, vessük föl egyúttal azon kérdést is, hogy honnét ered szóban forgó népnek az újjörögök által adott „kuczovlách“ (= sánta oláh) csufos elnevezése? Roesler egy igen meszszerűen hozott alapon azt véli, hogy a kérdéses gúnynév első fele a bolgár *ku-trigur* vagy *ku-triagur* néptörzs nevének elferdített maradványa, mely néptörzs a VII. században az avar uralkodás elől elvonulván, Maczedoniába ért s az ottani népségekre, illetőleg m-románokba olvadt volna belé.¹⁾ Megingattja azonban e nézetet azon tény, hogy „kuczovlách“ legújabbkori, a régieknél egészen ösméretlen elnevezés. Igen valószínű, sőt legvalószínűbb tehát, hogy e gúnyszerű nevezet onnét és azért támadt, mert az újjörögök csak is a múlt században a phanáriotáknak a Duna-fejede-

¹⁾ Roesler E. fenidézett művében.

lemségeiben való uralkodása óta kezdvén a dácziai román nyelvvel bővebben megismerkedni és így észrehevén, hogy a velük tószomszéd m-románok nyelv-románsága számosabb görög ingredientziák miatt ugyszólva sántikál, ennek folytán a m-románokkal újabb időben előfordult törzsolkódéseik közt azokat a fennérintett gúnyos névvel kezdték illetni.¹⁾

Viszszatérve a mássalhangzókra, megjegyzendő, hogy a m-román kiejtés a mondott mássalhangzókön kívül még másokat is megváltoztat, illetőleg meglágyít, ha utánuk *i* következik. Így *bi*, *fi*, *li*, *mi*, *vi* szótagok mindenütt úgy ejtetnek ki e nyelvjárásban, mint magyarul *gyi*, *hi*, *lyi*, *nyi*, *ji*, (*j* bizonyos hehezettel mint az újjörög *γi*); *ni* pedig csak akkor lágyul olasz *gni* vagy magyar *nyi*-vé, ha e szótag után egy magánhangzó következik. Példák: albi fehérek, fica füge, cali lovak, lumina világosság, viptu élelemszer, calcaniu sark, m-románul mondó: algyi, hica, calyi, lunyina, hjiptu, calcanyiu.

Egyébiránt az elősorolt mássalhangzók illetén megváltoztatását vagyis inkább kiejtési színezetét, habár nem oly szabályszerű kiterjedésben, találhatni a dácziai román beszéd egyes tájain is. Mi több, azon változtatások némelyike meglepő hasonmást mutat föl egyrészt majd ez majd amaz újlatin nyelvben, másrészt pedig egy a régi római népnelvben, mint az őskori olaszországi dialectusokban. Ilyenek többek közt az eredeti *f*-nek *h*-vá változása, nevezetesen a szavak kezdetén, melyre nézve valóban mily szembeszökő a hasonlóság a macedoniai román nyelvjárás, a dácziai román nyelv néhány tájkiejtései, a spanyol s végül a régi latin népnelv között! Hogy egy példát felhozzunk, e szót fieru vas, a szilágysági és moldvai román ember, valamint a m-román is úgy ejti ki mint hieru, de a spanyol is hierro-nak mondja; továbbá e m-román szót hievra hidglelés, Látzium őslakósa is nem febris-, hanem mint tudjuk hebris-nek mondotta.²⁾

Az előbbennel rokon a kezdő *v*-nek *h*-vá változtatása, mely szerteszórtan hasonlóképp létez a d-román nyelv területén, de létezett az umbriai nyelvben is, mint „heri pune heri vino“³⁾ (latinul: vel panem vel vinum), éppen mint m-románul s részint d-románul hulpe róka a helyest vulpe helyett, s más ilyenek bizonyítják. Létez továbbá a dácziai román nyelv vidéki kiejtései között is a m-román nyelvjárás azon részletes sajátsága, mely az isztriai román nyelvben legáltalánosabb, miszerint a két hangzó közé jutott *n* gyakran *r*-ré változik, p. o. arima sziv, pare kenyér, uru egy, verinu méreg, ânima, pâne, unu, verinu helyett.

¹⁾ Maioru P. Istori'a pentru inceputulu Romaniloru, Bud'a 1812, 224 és következő lapjain.

²⁾ Servius in Virgiliū Aen. VII. v. 695: Febris dicitur, quae antea hebris dicebatur.

³⁾ Grottefend Tabul. Eugub. 27. lin. 9.

Végül, más jelentéktelenebbeket mellőzve, még csak azt az alak-
tani sajátosságát jegyezzük meg a m-román nyelvjárásnak, mely szerint
r és *l* más mássalhangzók előtt sokszor elvettetnek, *atu*, *abu*, *mi-*
esu, *ade* ejtve ki *altu* más, *albu* fehér, *miersu* menet, *ar-*
de ég helyett. E különösség a dácziai román nyelv területén sehol
sem észlelhető, de igen is az *l*-re nézve az isztriai román nyelvben;
azonban itt már avál az említésre méltó sajátossággal, miszerint a
mássalhangzó előtt álló *al* szótag tulajdonképp *oa* (magyar *a*)-vá vá-
lik, tehát a fennebbi példákban *oatu*, *oabu*.¹⁾ Egy kirívó viszhang-
ja ez a francia és kihalt provencai nyelveket tudvalevőleg egész ter-
jedelmökben átkaroló azonos sajátásnak.

III. Alaktani sajátlagosságok. Ha szóbanlevő nyelvjárás alak-
tani sajátlagosságait vizsgáljuk, itt mindenekelőtt a határozott név-
támasz vagy articulussal van teendők. Ugyanis ennek *l* betűje *i* előtt
sem a himnemű többes alany- és tárgyesetben, sem pedig a nőnemű
egyes nemző és tulajdonító esetben nem lágyul meg annyira, hogy
egészen elenyésszék, hanem megmarad a magyar *ly*, olasz *gl* hang
alakjában, p. o. *arburii* a fák, *dómnei* az aszszonyságnak, m-
románul *arburîli*, *dómneli* (mondd: *arburîlyi*, *dómnelyi*). Átalá-
ban az *l*, *n*, *r* folyékony mássalhangzók kivétele vagyis elenyésése
rövid *i* és *i*-vel kezdődő kettőshangzók előtt, mi a dácziai román nyelv-
ben mainap szabály, de az *n*-re nézve csak a Hátszeg vidéki és Temes
bánsági tájkiejtés kivételével, a m-románban még meg sem kezdődött.

A névtámaszt illetőleg figyelmet érdemel még a másodrendű
alu és a határozatlan *unu* névtámaszok egy-egy sajátága. Amaz *t*.
i a főnévnek vagy névmásnak egy másikhoz való sajátító viszony-
ban létekor *a* és *lu* alkreszeire oszlik, *a* a birtokos név elé helyez-
tetvén, *lu* pedig a birtoknevek valamelyikéhez ragasztatván, ha mind-
járt közülök vagy egy ellenre is látva mondattanilag névelővel, pl.
miculu predicatoriu *alu* *mieu*, az én kis szónokom, m-román-
ul: *mic'lu* predicator'lu *alu* *mieu*.²⁾ Emez, a határozatlan
névtámasz, pedig azért nevezetes, mert míg nőneme a dácziai román-
nyelvben mindég *o*-vá olvad össze, a m-románban kivétel nélkül
u *a* marad.

Tovább haladva a főnévhez, erre nézt a kérdéses nyelvjárás kü-
lönösön három pontban mutat föl nevezetes eltéréseket a dácziai,
vagy hogy Fuchs Ágost szabatos megkülönböztetésével és kifejezé-
sével éljünk, északi román nyelvtől.³⁾ Első a névtámasznak az *u*-val
végződő nevekhez való ragasztása. Ezen vég *u*, és a neki megfelelő
többesszámú vég *i*, mint már fentebb is érintők, a m-román vagy
helyesebben déli román nyelvben teljtartalmulag ejtetik ki, ha két,
félíg, ha csak egy mássalhangzó előzi meg. Utóbbi esetben az északi

¹⁾ Maiorescu J., idéz. művében.

²⁾ Boiadgi M., id. műv. 165. 203. stb. lapjain; a m-román pél-
dákat általában ezen szerző után idéztem.

³⁾ Dr. Aug. Fuchs, idéz. műv. és hely.

román azon véghangzókat a névtámasznak a névhez csatolásával fölélesztzi, teljesen hangoztatja, a m-román pedig nem; tehát m-románul fetioru-lu a legény, lupu-lu a farkas, fetiori-li a legények, lupi-li a farkasok, mondd: fetior'lu, lup'lu, fetior'li, lup'li.

Második és sokkal nevezetesebb pont a névejtegetés általában véve. Tekintettel erre érdekes dolog, hogy az esetvégzetek elkopása, elvásottsága előbbre haladt a m-román nyelvjárásban, mint a dácziai román nyelvben, úgy, hogy sok fő- és melléknévnek emebben nemcsak szám-, hanem még esetvégzetei is vannak, míg amabban esetvégzetei már nincsenek. Egy nagyobb közeledés [ez a nyugoti újlatin nyelvek jelenlegi természetéhez, mely közeledés vajjon] a szomszéd olasz nyelv befolyásának tulajdonítandó-e? nem fürkészszük ez alkalommal. Csak azt említjük fel, hogy ezen fajta nevek közé sorolandók mindenekelőtt a harmadik ejtegetéshez tartozó nőnemű nevek, pl. a *dunare-a* a gyűlés, sajátító és tulajdonító eset d-románul *dunàri-i*, m-románul *dunare-li*. Szintén ide tartoznak az ugynevezett apocopált vagyis csonkított végzetű első ejtegetési nevek, melyek végzete t. i. hajdanában *la* volt, de mely végzet a mai északi román nyelvben majdnem egészen elenyészett, a déliben pedig *o*-vá változott után mainapiglan fenmaradt, úgy, hogy a hajdani stela csillag, d-románul *ma* úgy hangzik mint *sté*, m-románul mint *stéo*. E nevek sem mutatnak a déli román nyelvjárás ejtegetésében eset-, hanem csak szám-mozgást, pl. d-románul *sté*, sajátító és tulajdonítóban a *la* végzet föléledésével *stele-ei*, öszszévónva *stele-i*, többes alany-és tárgy esetben *stele-le*; ellenben m-románul *stéo*, sajátító és tulajdonítóban *stéo-li*, többes alany- és tárgy esetben *stelele*. a középső *e*-nek gyorsabb kiejtésével.

Ha aztán az egyes névejtegetési eseteket vesszük szemléletünk tárgyául, mindjárt első lépésre a m-román sajátítónak ama tulajdonsága ötlük szemünkbe, mely szerint két főnévnek egymástól való függési vagy egymáshoz való birtokviszonyakor az *a* sajátító eseti előljáró, a dácziai román nyelv szokás ellenére, még akkor is kitétetik a vonzott főnév elé, midőn a vonzó főnév névtámaszszal bir, pl. d-románul *óspetiilui* az ő vendégei, *lasarea sangelui* a vér bocsátása, m-románul *ospeti-li* a lui, *lasarea a sangelui*. Ezen *a* továbbá a nyugati újlatin nyelvekben tudvalevőleg tulajdonító eseti előljáró tisztet visel, s ezt tekintve, vajjon nem meglepő-e, hogy azon hangzó a m-román nyelvjárásban is a tulajdonító esetnek nélkülözhetlen jelzője? *Se pare omului* úgy tetszik az embernek, *dà micci sorei tale add kis nővérednek*, mondja az északi román ember; ellenben a déli: *se pare a omului*, *dà a mica-li soru tai*.

Mit mondjunk aztán a szenvedő vagy vádló esetről, melyet a m-román a tulajdon és közneveknél épp úgy, mint a melléknév- és névmásoknál pre eseti előljáró nélkül képez mindez ideig, a midőn az északi román nyelv a tulajdonnevek és névmások vádló esete előtt okvetlen megkivánja már a pre előljárót? ¹⁾ Mit mondjunk a szólító-

¹⁾ Lássd erről „A dácziai román nyelv régisége“ című értekezletemet az „Erdélyi muzeum“ 1874. évi 2. sz. 38. l.

ról, mely nemcsak az első és harmadik ejtegetésű nő- és himnemű neveknél, hanem a második ejtegetésű nevek egy részénél is egyszerűen a névnek támasz nélküli alakjával, más részénél pedig, u. m. majdnem valamenynyi lelkes lényt jelentő vagy személyesített főnevek és minőségi mellékneveknél latinosan az *u* végzet *e*-vé változásával képződik? Valóban az eleinte említett tespedés ezen és más ilyen részben nem vált a déli román nyelv kárára; mert szólító esetalakok mint *domnedieu* isten, *turcu* török, *côrbe* holló, *dômne vindecatorie* orvos ur stb., milyenekkel ezen nyelvjárás a régi román könyvek nyelvével megegyezőleg bír, akár logikailag, akár nyelvészetileg elemézve többre becsülendők az északi román nyelv *domnedieule*, *turcule*, *domnule* s más ilyenén szólító alakjainál.

(Vége köv.)

Dr. Szilasi Gergely.

A hasi hagymáznál és külerőszak behatására támadt agylobnál az agyban létrejövő elváltozásokról.

Ez czíme egy Virchow Archiv-ja utolsóelőtti füzetében¹⁾ megjelent és a mellékel* táblákon rajzokkal illusztrált dolgozatnak, melynek szerzője Popoff Leo tr. Szentpétervárról, ki idevágó vizsgálatait és kísérleteit a strassburgi egyetem kórtani intézetében, v. Recklinghausen tn. vezetése alatt végezte. E dolgozatot kivonatilag ismertetni, úgy hiszem, nem lesz felesleges, minthogy az, a Cohnheim által — egy évtizeddel ezelőtt — felállított lobelméletnek újabb illusztrációjául szolgálhat s kiindulási pontját képezheti egy, az agy lobos bántalmainál s a heveny fertőző kóroknál az agyban végbemenő kórboncz- és kórszövetteni elváltozásoknak pontosabb kutatását magának célul kitűzött buvárlati törekvésnek.

Minden orvos előtt — ki a kórbonczasztal körül megfordult — ösmeretes, hogy az agybántalmaknál (lelki- és kedélybetegségek, önállóan vagy külsértések folytán fellépett, vagy az öszszes szervezetet megtámadott betegségeket [heveny fertőzési és küteges kórok] kísérő bántalmak) általában mily kevés s hogy szerzővel szóljak, mennyire „silány“ az eredmény, melyhez jelenlegi vizsgálódási eszközeinkkel, ha nem is épen a szabad szemmel látható (makroszkopikus), de mindenesetre és mindig a göröcsövi vizsgálatnál kitünhető kórboncz- és kórszövetteni elváltozásokat illetőleg a hullában jutunk. Az örültségi kóroknál, bizonyos idegbántalmaknál, önálló és külsértésre támadt agyloboknál, a hagymázat és más heveny fertőzési kórokat (mint p. himlőt stb.) kísérni szokott agybántalmaztatási jelenségeknél (erős főfájás, szédülés, félrebeszélés, furor, kábultság, elbuzulás, az érzékek meggyengült, megzavart működése) szokásossá vált, midőn az agyra,

¹⁾ LXIII. köt. 3. és 4. füz., 421 és kk. II.

nyult- és gerinczagyra, idegekre kerül a sor, azok bonczvizsgálatához egész resignatioval fogni, azon biztos előzetes föltevással, hogy itt úgy se fogunk valami figyelmet érdemlő vagy legalább macroscopice észlelhető kóros átváltozásra akadni; s midőn aztán a kellő megke-ményítés után a kimetszett agy- stb. részlet fáradtságos görcsövi vizsgálatát végeztük, majdnem ugyanazt mondhatjuk. Innen magyarázható aztán, hogy az agy- stb. bántalmak, többnyire működési zavaroknak tekintettek s fölvtették — a minden más szerv bajainál tapasztaltakkal homlokegyenest ellenkezve — hogy ott boncztanilag vagy görcső segélyével kimutatható kóros átváltozás nincsen jelen s az egész folyamat csupán működési zavaron alapul.

Legujabban azonban Meynert es többen mások — kiket szerző idéz — kezdtek az agy kóros elváltozásait boncztani és görcsövi éles vizsgálat alá venni s így annak legtöbb betegségekben találtak kimutatható elváltozásokat.

Popoff tr. a hasi hagymáznál s az agy erőművi bántalmainál az agyban létrejövő elváltozásokat tanulmányozta és pedig utóbbiakat kísérletileg.

Először a hagymázzal foglalkozik s dolgozatát a következő sorokkal vezeti be:

„A hagymászerű megbetegedések, tudvalevőleg, az idegműködésekben soknemű zavarokat mutatnak, különösen résztvesz ebben az agy. Olykor ezen zavarok az agy működésében oly nagy fokban jelentkeznek, hogy régebben azt hívék, mikép ilyen esetekben a hagymászerű megbetegedésnek külön nemét, az agyi hagymázt — typhus cerebralis — kell felvenniök. Nem ritkán a hagymáz lefolyása után az agyi zavarok utóbetegségek (lelki betegségek, hűdések stb.) alakjában lépnek fel.

„Kétséget nem szenved, hogy ezen zavaroknak oka, az agy helybeli boncztani elváltozásában rejlik, olynemű elváltozásában, mely nem csupán a hagymáz lefolyásában jelentkező mulékony kórtünetek okozója gyanánt, hanem kiindulási pontul tekintendő a hagymáz után kifejlő tünetekre nézve. Az eddig e részben nyert boncztani leletek azonban kevés felvilágosítást szolgáltatnak a tünetek magyarázására.

„Valahány vizsgálat még eddig csak történt, mindenik után az tünt ki, hogy (hagymáznál) az agy többé kevésbbé vérrel volt túltelve vagy pedig vizenyős állapotot mutatott.

„Bár néhány szerző (mint Greisinger és mások) e tünetekben mi jellezőt se akar találni s valamenynyi agyi tünetet csupán működési zavarnak tekint, a mely a hagymáz-méreg által hozatik létre, mégis velük szemben különösen Buhl¹⁾ igyekezett ezen boncztani adatok értékét méltányolni és ő nem csupán az agynak vizenyős állapotából, a melyet meglehetősen gyakran talált, hanem annak többé kevésbé kifejezett vérbőségéből magának az agy állománynak sorvjára (heveny agysorvadás) következtetett. Ezen agy-

¹⁾ Buhl, Zeitschr. für rationelle Medicin, 5. 8. köt.

„sorvadás szerinte következménye lehetett a hagymázmér g vagy a szö-
 „vetek bomlási terményei behatásának az agyra. Ámde ezen sorvadásnak
 „jelenléte, úgy az arra vezető folyamat általa közvetlenül kimutatva
 nem lett.

„Hoffmann¹⁾ Buhlnek azon állítását, hogy az agyban vize-
 „nyős állapotok nem épen ritkán fordulnak elő — saját vizsgálá-
 „tai nyomán — valóban ismerte el. Azon kívül még a hagymázos agy-
 „ban az agynak elterjedt foltokbani sárgás vagy barnás
 „elszinesedését találta; e mellett a göröcsövi vizsgálat azt mu-
 „tatta, hogy az idegsejtek barna vagy fekete füstenszem-
 „csékekkel anynyira megteltek mikép utóbbiak még ma-
 „gukba a sejtmagvakba is benyomultak. Nehány sejt szét-
 „esési állapotban volt, mi arra indítá, hogy per analogiam a más
 „szervekben előjövő változásokkal, ezen tünetet terimbeles elfajulás-
 „nak nyilvánítsa.

„Ezenkívül a nevezett szerzők és mások a hagymáznál még az
 „agyüterekben is találtak olyatén elváltozásokat, hogy falazataik
 „(különösen a legkisebb edényekben) tetemes mennyiségű zsir-
 „ral és füstenszemcsékekkel voltak telve.

„Adjuk még hozzá Meynert-nek²⁾ röviden oda vetett megjegy-
 „zését, miszerint alkalma volt, a hagymázos agyban az ideg-
 „sejteknek olyatén előhaladó (progressiv) átváltozásait
 „találni, a milyeneket Tigges³⁾ és ő maga is az agynak más kü-
 „lönöző megbetegedéseinél megfigyelt és a mikről később kissé ki-
 „meríthetőbben fogunk megemlékezni — ezzel lényegileg kimerítettük
 „ismereteinket az agyban hasi hagymáznál előjövő kórbonczatani el-
 „változásokról.

„Miótán az agynak bonczatani elváltozásait illetőleg tett vizs-
 „gálatoknak, főként a göröcsövi vizsgálatoknak — eredményei oly si-
 „lányak, ez okból v. Recklinghausen tnr. vezetése alatt fel-
 „használtam az alkalmat, hasi hagymázban elhaltaknak agyait ily irány-
 „ban megvizsgálni.“ —

Ezen irodalmi és ált. lános bevezetés után szerző előadja, hogy
 öszszesen tizenkét typhus-agyat vizsgált meg s hozzáteszi, hogy a
 csekély szám daczára a talált kóros elváltozások oly állandók voltak
 s oly anynyira kifejelettek, hogy az esetleges fellépésnek még gondo-
 latát is ki kell zárni. Az agyak 12—35 éves egyénektől, kik a be-
 tegség 2. és 3. és egy esetben 4. hetében elhaltak, vétettek.

A mi a makroszkopikus elváltozásokat illeti, e részben szer-
 ző semmi különöst se fedezhetett fel, kivéve azt, hogy a véredé-
 nyek többé-kevésbbé világosan kifejezve vérrel voltak túltelve.
 Agyvizenyő alig észleltetett, ha igen, akkor se élesen ki-

²⁾ Hoffmann, Untersuchungen über die pathologisch-anatomischen
 Veränderungen bei Abdominal typhus. 1869.

³⁾ Meynert, Ein Fall von Sprachstörung. Wiener medicinische Jahr-
 bücher. 1866. 62 l.

⁴⁾ Tigges, Zeitschrift für Psychiatrie. 20. k. 4. füz.

fejezett módon. Mi — szerző szerint — valószínűleg onnan származott, hogy a megvizsgált agyak eseteiben a betegség nem tartott igen sokáig.

Górcsői vizsgálatainak eredményeiből szerző csak azokat közli, melyek különösen tisztán és állandóan mutatkoztak.

A kéregállományból vett metszeteknek kis nagyítással (Hartnack, 4. sz. tárgylencse rendsz., 2. 3. sz. szemlencse) vizsgálásánál a legfeltűnőbb jelenség volt az agy állományának kisdéd sejtszerű elemekkel való beszüremkedése, mely elemek némileg a nyirk-sejtekhez vagy az ideghüvely (neuroglia) szemcséihez voltak hasonlóak. Ezen beszüremkedés a kéreg minden rétegeiben mutatkozott, de a legvilágosabban ott volt észlelhető, a hol az idegsejtek ép állapotban kissé távolabb fekszenek egymástól (igy pl. a Meynert szerinti 5. rétegben.)

A mellett, ezen beszüremkedés azon jellegző sajátyságot mutat, hogy legtöbbször bizonyos meghatározott módon volt csoportosítva, mely csoportosulás alakjára nézve az idegsejtek elhelyeződésének felel meg. Gyakran látható volt, hogy a beszüremkedő sejtelemekek az idegsejtek körül fekszenek vagy azok felületére mintegy odahintvék, úgy hogy egy alantfekvő sejt alakja nem tisztán kivehető és csakis az ilyen csoportoktól kiinduló nyulványok mutatnak arra, hogy itt idegsejt fekszik. Azonban ezen csoportok egy némelyikénél, melyek alakra és nagyságra nézve az idegsejteknek tökéletesen megfelelőek voltak, a nyulványok nem voltak észlelhetők.

(Folytatása követhet.)

Dr. Koch Antal egyet. tanár előleges jelentései őslénytani kutatásai eredményéről.

Mélt. erd. muz. egyeleti választmány!

Van szerencsém a múlt hó folytában tett földtani kirándulásaimról előlegesen a következőket jelenteni:

Julius 4-ikén Méra és Korod vidékét bejárván, vagy 50 darab kőzetet és kőületet gyűjték s igen érdekes észleleteket tevék.

Jul. 18-ikán vasúton Sztánáig, innen Zsobokra és aztán Jegenyére mentem át, útközben mindenütt becses adatokat gyűjtve. E vidékről is vagy 50 darab kőzetet és kőületet szerzék gyűjteményeink számára.

Jul. 29-ikén délután kimenvén a Hójába, itt a Schuster K. tanító által feltalált kőülethely viszonyait közelebbről megvizsgálám s legalább is 100 kőületet gyűjték.

Ezzel kapcsolatban vagyok bátor a t. választmány figyelmét egy igen érdekes és fontos ősemlősnek, a közelébb leírt Brachydiastematherium transylvanicum-nak lelhelyére fölhívni, a mely András háza mellett a Nádasnak partszakadásában van elte-

metve, s hol kevés ásás után valószínűleg igen érdekes esontmaradványoknak birtokába lehetne jutni. Én tehát bátor vagyok kérni a t. választmányt, hogy az említett helyen végzendő ásatásra vagy 20 forintot szavazna meg. Egyúttal azonban szükséges leendő, a muz. egyesület nevében a megye alispáni hivatalához fordulni azon kérelemmel, hogy eszközölné ki, miszerint az andrásházai nádaspárti szakadásnál az ásatás egy napig, legalább 10 napszámossal, akadálytalanul megtétethessék.

Kolozsvártt, 1875. aug. 2-án.

Van szerencsém az Augustus és September hónapokban a Kolozsvár vidékére tett kirándulásokról előleges jelentést tenni.

1. Augustus 16. és 17-ikén megjártam a Vlegyászat s annak északi alját, tanulmányoztam az ottan hatalmasan kifejtett Quarczandesitéknek változatait, átmeneteit s általában az egész hegytömegnek tektonikai viszonyait. A gyűjtött kőzet-példányok száma 46 db.

2. September 22-ikén a Hideg-Szamos völgyének elejére, aztán Szt.-Lászlón át Kisbánya vidékére rándulék főképp azon czélból, hogy az ezen helyeken hatalmas telérek gyanánt ki-kibukkanó éreztartalmu zöldkőtrachytokat tanulmányozzam. A gyűjtött kőzetek száma 30 db.

4. September 28-ikán egész nap ásatást rendeztem Andrásházán a Brachydiastematherium transylvanicum nevű vastagbőrű ősemlys esontjaira. Reggel, egyetemi ügyekben elfoglalva lévén, ősém vezette az ásatást. A déli vonattal magam is kimenvén, esti 5-ig folytattuk az ásást, mi alatt a fontos lellyel geologiai viszonyait pontosan megismerendő, bejártam még annak egész közeli vidékét. Az ásatás eredményei, habár várakozásomnak nem felelnek meg egészen, s csak szerényeknek mondhatók, még is sok érdekost hoztak napfényre. Constatálni lehetett először is, hogy az itten eltemetett esontok nem egy példánytól s talán nem is csak egy fajtól valók, hanem hogy több apróbb nagyobb gerinces szolgáltatta azokat; továbbá, hogy az őállatok nem itt veszték el s temették bele bőröstől, esontostól, hanem, hogy viz által csak ide lettek őszszemosva, mert okvetlenül ezen következtetésre kellett jutnom a különböző esontoknak egészen széthányt és őszsze-vissza-vetett előjövételéből. Az emlősesontokon kívül egy gyík-féle állatnak esontjai és különösen apró kúpfogai fordulnak elő ugyanezen helyen.

A talált őszszes emlős- és gyíkcsontok nincsenek még elkülönítve és tanulmányozva, annyira azonban látható a kis gyűjteményből, hogy különféle végtagesontok, csigolya- és bordatöredékek a leggyakoribbak. Legérdekesebb mindenesetre a két előzáfog (praemolár), mely kétségtelenül a Brachydiastematheriumtól való.

Ennyit előlegesen ezen mindenesetre figyelemre méltó leletekről. Az összes anyagnak beható tanulmányozása és kellő összehasonlítása után lesz szerenésém az eredményt részletes jelentésben benyújtani.

Végül bátor vagyok indítványozni, miszerint a tisztelt választmány az egyesület nevében köszönetet mondjon tekint. Kolozs vármegye alispáni hivatalának, mint a mely a napszamosokat és a szükséges szekeret pontosan kirendelni sziveskedett.

A méltós. erd. muz.-egyleti választmánynak.

Kolozsvártt, 1875. sept. 29-én.

Dr. Koch Antal,

mint az ásvány- földt. gyűjt. főre.

Egy érdekes fémer.

Hollaender Leo ur Eperjesen, a ki régóta gyűjti a hazai érmeket és fémereket, közelebről egy felette érdekes arany fémernek jutott birtokában, a melynek hű leírása imez:

INSPERATA FLORVIT (a köriratot megelőzi egy két pont közé foglalt három levelű lomb, de nem lohere levél) hegyvölgyes bányavidék felett egy fellegekből kinyuló bal kéz tart egy függőlegesen álló virágzó ágat (ugy látszik mandula ág), az egészet tölgylombkoszoru környezi.

☞ Egy díszítményekkel környezett négyszögű táblán (hasoló ahhoz, a mely az I. Rákóczy György érmein látható) hat sorban:

ARIDA·VIRGA | ·AARONIS· | ARIDA·NVM | PIA·SPES :
FLO | RIDA VIRGA | ·MANET· Ez alatt ·N· 1615 ·B·

A fémer kétségen kívül a nagybányai pénzverdéből került és 1615-ben készült. Atmérője 35 milliméter súlyát nem ismerem. Hogy nem pénz, világos. Legtermészetesebb értelmezése az, hogy egy ottani bányatársulat, a mely sokáig eredmény nélkül mivelte egy aranybányát, egyszerre véletlenül gazdag telérre bukkant, és ennek emlékére verette a fémert. Igen érdekes volna, ha Nagybányáról valami felvilágosítást haphatnánk arra uézve, hogy létezik-e még ott példánya e fémernek, és nincs-e valami emléke fentartva annak a társulatnak, a mely a fémert verette.

T. SZATHMÁRY GYÖRGY helybeli aranyműves ur egy igen érdekes oklevéllel gyarapította muzeumunk kéziratárát. A levél hihetőleg a kolozsvári ötvös czéh levéltárából került és ugy látszik egykoru másolata a benn említett Eötvös Lőrincznek visszaadott ere-

detinek, a melyet a czéh a maga igazolására megtartott. Az iromány igen érdekes világot vet művelődési történelmünkre, és a kor erkölcsi érzületére.

Eötvös Lőrincz kolozsvári ezüstműves önédelemből megölt egy embert. Ugy látszik a dolog nem volt egészen tiszta, mert halálra ítelték, de János Zsigmond vál. király megkegyelmezett neki. De nem kegyelmezett a czéh, hanem hivatkozván alapszabályaik egy cikkelyére, a mely szerint becsületében esorbát szenvedett embert nem volt szabad a czéhba felvenni, Eötvös Lőrinczet kizárta kebeléből és eltiltotta mestersége folytatásától. Ez folyamodott Eötvös János rokonához, a ki akkor királyi aranyfinomító mester volt Kolozsvárt, és ennek közbenjárására a király 1562 Deczember 16-án Gyulafejérvárról kiadja rendeletét, a mely a czéhnek meghagyja, hogy a királyi kegyelem becsülethelyreállító hatását tilalmával ne esorbítsa meg.

Az érdekes rendelet így szól:

Joannes secundus Dei gratia electus Rex Hungarie Dalmacie croacie etc. fidelibus Nostris prudentibus ac circumspcctis Magistro ezehe et Universis Magistris aurifabris In civitate Nostra colosvariensi commorantibus salutem et graciam, exposuit Nobis fidelis Noster prudens et circumspcctus Joannes Eotweos Magister ezeamenti Nostri Eiusdem civitatis pro parte et In persona circumspccti Laurentii Eotweos affinis sui quod Vos Eundem affinem suum propter patratum In sui defensionem quoddam homicidium supra quo gratiam Nostram Meritus ab arte sua argentaria exercenda prohiberetis asserens testimonia literarum privilegialium Vestrarum Ne In honore detrimentum passi In ezeham Vestram reciperentur cautum esse, Unde supplicavit Nobis Idem exponendo pro parte dicti affinis sui homilime (sic) ut si circa premissa de oportuno remedio providere dignaremur, et si autem prefatum Laurentium Eotweos priusquam sibi gratiam faceremus mortem illatam morte pensare oportebat, tamen quia delicti gratiam fecimus. Volentes statum quoque eius reformare, fidelitatibus Vestris harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus prefatum Laurentium Eotweos vigore literarum Nostrarum gratie in consortium Vestrum reciperé et citra Impedimento artem suam argentariam exercere et continuare permittere debeatis et teneamini secus non facturi presentibus perlectis exhibenti restitutis, Datum albe Julie decima sexta die decembris anno Domini Milesimo quingentesimo sexagesimo secundo. Joannes electus rex.

Az erdélyi muzeum gyűjteményei számára f. év Oktober havában beérkezett adományok:

I. Könyvek és kéziratok: Vallás és közoktatásügyi m. kir. ministeriumtól, Dürer Albrecht kisebb Passiója, Beszédes Já-

nos fényvéseti utánzásában, Esztergom 1875. — A budapesti keresk. és iparkamarától, Jelentés a kamarai kerület keresk. és forgalmi viszonyairól, Budapest 1875. — Az erd. ev. főegyháztanácstól, Statist. Jahrbuch, IV Jahrg. Hermannstadt 1875. — A bajor kir. tud. Akadémiától, Sitzungsberichte, phil. hist. Classe 1875, I Bd. 3 Heft. — Réthy Lipót aradi nyomdájától, Zinne Alajos, Vezérfonal a méterrendszerhez. — Simiginovits-Staufe Adolf Lajostól, Zwei Geschichts-studien, Czernovitz 1875. — A zilahi állami tanítóképezde igazgatóságától, Értesítvény 187²/₅ évről. — A német orvosok és természetvizsgálók 48-ik ülésétől, Catalog der aus Ungarn in Gratz ausgestellten praehistorischen Gegenstände. — Gött János és Henrik brassói nyomdájától, Kronstädter Kalender 1876. — Michaelis Ferencz szebeni nyomdájától 2 nyomtatvány. — Simén Domokos unit. tanártól: Fausti Socini, De Jesu Christo servatore, Racovie 1594, 4 r. és Anonymi tractatus aliquot succincti, Claudiopoli 1702, 12 r. — Kaliáni Ádámtól 15 köt. könyv. — Sipőcz gyógyszerész özvegyétől 22. köt. term. tud. könyv. — A képviselőház kiadó hivatalától 3 köt. nyomtatvány. — A m.-vásárhelyi nyomdától 2 nyomtatvány. — Szabó Károlytól: Énekes könyv, Nagy-Várad 1645, 4 rét (még csak 1 péld. létezik) és Dudithii Andreae, de cometarum significatione, Breslae 1619, 8 r. — A délmagyarországi term. tud. egylettől, Term. tud. évkönyv 1 évf. Temesvár 1875 és Phylloxera vastatrix, Temesvár 1875. — Fabricius Trappoldi lelkésztlől visszakerült: gr. Kemény József: Apparatus epistolaris Tom. XI és XII, Scriptores rerum Transylvanicarum minores 1 köt. és egy kötet vegyes kézirat, a melyek létezése eddig nem volt tudva.

II. Régiségek és érmek: Torma Károlytól 4 ez. 2 réz pénz, Csicsó-Keresztúrról. — Molnár Bonaventurától 1 ez. pénz, Kézdi-Vásárhelyről.

III. Természeti tárgyak: 1 cervus capreolus ♂ Mayer Ilona urhölgytől. — Ritter Gusztáv monostori főkertésztől, 2 Hypopudeus amphibius ♂ és ♀. — A személyzet gyűjtése: kitémött állatok: 1 mus musculus ♂, 1 plecotus auritus ♂; madarak kitémve: 1 falco buteo, 1 strigiceps cinerascens, hímek; 1 lanius colurio tojó, 1 parus ater, 1 parus coeruleus, 1 saxicola rubicola juv. hímek, 1 saxicola rubetra, 1 columba livia tojók; szegycsontok: circeus pallidus, corvus cornix, corvus picca, fringilla spinus, saxicola rubicola, sylvia arundinacea hímek, columba livia tojó, melopittacus undulatus és ciconia alba, hímek; fejek: strigiceps cinerascens, corvus cornix, sylvia arundinacea, ciconia alba, hímek; lábak: strix brachyotus, picus medius, fringilla montana, regulus crocecephalus, parus major, parus palustris, parus coeruleus, parus ater, hímek; szeszben: 1 rhodeus amarus, 1 cyprinus carpio, 1 triton cristatus vedlett bőre, 1 lacerta agilis, 1 hyla arborea juv., 2 emis Europaea tojás, 1 coronella levis.